(संवत् २०८१ साल माघ मसान्तसम्म भएका संशोधन मिलाइएको)

गुठी संस्थान ऐन, २०३३

		लालमोहर र प्रकाशन मिति
		२०३३।७।४
संशोधन गर्ने ऐन		
१.	गुठी संस्थान (पहिलो संशोधन) ऐन, २०४१	२०४१।८।२४
२.	गुठी संस्थान (दोस्रो संशोधन) ऐन, २०४९	२०४९।१०।५
		प्रमाणीकरण र प्रकाशन मिति
३.	केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६३	२०६३।६।२८
४.	गणतन्त्र सुदृढीकरण तथा केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६६←	२०६६।१०।७
५.	केही नेपाल कानून संशोधन तथा खारेज गर्ने ऐन, २०७२	२०७२।६।१४
६.	केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०७२	२०७२।११।१३

२०३३ सालको ऐन नं. ४१

2.................

गुठी संस्थान सम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना: 2.............. राजगुठीलाई नेपाल सरकारको अधीनबाट झिकी एक संस्थाको जिम्मा सुम्पी राजगुठीहरुलाई सुव्यवस्थित रुपले सञ्चालन गराउन गुठी संस्थानको स्थापना भएकोमा, विभिन्न वर्गका जनताका बीच सुसम्बन्ध कायम राख्ने र सर्वसाधारण जनताको आर्थिक हित र नैतिकता कायम राख्ने उद्देश्यले गुठी संस्थान सम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गरी बढी प्रभावकारी र सामयिक व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवबाट राष्ट्रिय पञ्चायतको सल्लाह र सम्मतिले यो ऐन बनाइबक्सेको छ ।

← यो ऐन संवत् २०६५ साल जेठ १५ गतेदेखि लागू भएको ।

2 गणतन्त्र सुदृढीकरण तथा केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६६ द्वारा झिकिएको ।

कानून तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

(संवत् २०८१ साल माघ मसान्तसम्म भएका संशोधन मिलाइएको)

परिच्छेद–१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम, विस्तार र प्रारम्भः (१) यस ऐनको नाम "गुठी संस्थान ऐन, २०३३" रहेको छ ।

(२) यस ऐनको विस्तार नेपाल 2.......... भर हुनेछ ।

(३) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषाः विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,–

(क) "संस्थान" भन्नाले दफा ३ अन्तर्गतको गुठी संस्थान सम्झनु पर्छ ।

(ख) "अध्यक्ष" भन्नाले गुठी संस्थानको अध्यक्ष सम्झनु पर्छ ।

🕮(ख१) "समिति" भन्नाले दफा ९ अनुसार गठित सञ्चालक समिति सम्झनु पर्छ ।

🕮(ख२) "सदस्य" भन्नाले समितिको सदस्य सम्झनु पर्छ ।

🕮(ख३) "प्रशासक" भन्नाले संस्थानको प्रशासक सम्झनु पर्छ ।

(ग) "गुठी" भन्नाले कुनै मठ वा कुनै देवी–देवताको पर्व, पूजा वा जात्रा चलाउन वा कुनै धार्मिक वा परोपकारी कामको लागि कुनै मन्दिर, देवस्थल, धर्मशाला, पाटी–पौवा, इनार, पोखरी, तलाउ, धारा, पियाउ, बाटो, घाट, पुल, चौतारा, गौचरन, बाग, बगैचा, जङ्गल, पुस्तकालय, पाठशाला, औषधालय, चिकित्सालय घर, इमारत वा संस्था बनाउने, चलाउन वा त्यस्को संरक्षण गर्न कुनै दाताले आफ्नो चल अचल सम्पत्ति वा आयस्ता

---

2 गणतन्त्र सुदृढीकरण तथा केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६६ द्वारा झिकिएको ।

🕮 पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

आउने अरु कुनै सम्पत्ति वा रकममा आफ्नो हक छाडी राखेको गुठी समेतलाई सम्झनु पर्छ ।

(घ) "राजगुठी" भन्नाले यो ऐन प्रारम्भ हुँदाको अवस्थामा गुठी संस्थानको हक दायित्व भई गुठी संस्थानले बन्दोबस्त र सञ्चालन गरी आएको राजगुठी सम्झनु पर्छ ।

(ङ) "छुट गुठी" भन्नाले आयस्ताबाट गुठीको पूजा, पर्व इत्यादि दानपत्र लिखत बमोजिमको काम चलाई बाँकी रहेको गुठीको शेष कसर वा सलामीसम्म राजगुठीमा बुझाउने गरी वा गुठी चलाउनेले नै शेष खाने गरी गुठी संस्थान ऐन, २०२१ प्रारम्भ हुनु अगावै सरकारी गुठी लगतमा गुठी दर्ता गराई वा दर्ता गराउनु पर्ने गरी त्यस्तो गुठीको जग्गाको नेपाल सरकारमा बुझाउनु पर्ने मालपोत वा तिरो बुझाउनु नपर्ने गराई र गुठीको दर्ता गुठीयारले नै गुठी चलाउन पाउने गरी छुट पाएको गुठीलाई सम्झनु पर्छ ।

(च) "निजी गुठी" भन्नाले राजगुठी र छुट गुठी बाहेकको दुनिया"को निजी गुठी सम्झनु पर्छ ।

(छ) "गुठीयार" भन्नाले छुट गुठी वा निजी गुठीका दाता वा दाताका हकवाला गुठी चलाउन वा गुठीको शेष कसर खान पाउने हक भएका व्यक्ति र त्यस्ता गुठीको सालबसाली दरबन्दीको महन्त र पूजारीलाई सम्झनु पर्छ ।

(ज) "गुठी रैतान नम्बरी जग्गा" भन्नाले दर्तावालाले संस्थानलाई मालपोत बुझाउनु पर्ने जग्गा सम्झनु पर्छ ।

(झ) "गुठी नम्बरी जग्गा" भन्नाले संस्थानले जग्गावालाको हैसियतले नेपाल सरकारलाई मालपोत बुझाउनु पर्ने जग्गा सम्झनु पर्छ ।

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

(ञ) "गुठी तैनाथी जग्गा" भन्नाले कसैको नाममा दर्ता नभएको गुठी संस्थानको सम्पूर्ण अधिकार रहेको जग्गा सम्झनु पर्छ ।

(ट) "गुठी अधीनस्थ जग्गा" भन्नाले दर्तावालाले संस्थानलाई जिन्सी बुझाई आएको जग्गा सम्झनु पर्छ ।

(ठ) "गुठी जिमीदारी" भन्नाले कुनै जिमीदारी मौजामा गुठीको हक भई गुठीमा मालपोत दाखिल हुने जिमीदारीलाई सम्झनु पर्छ।

*(ड) "तोकिएको" वा "तोकिए बमोजिम" भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको विनियममा वा नेपाल सरकारले समय समयमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी जारी गरेको आदेशमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद–२

स्थापना र व्यवस्था

३. गुठी संस्थान कायम रहनेः (१) गुठी संस्थान ऐन, २०२१ अन्तर्गत स्थापना भएको गुठी संस्थान यसै ऐन अन्तर्गत स्थापना भएको मानी कायमै रहने छ ।

(२) संस्थान अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला एक स्वशासित र सङ्गठित संस्था हुनेछ । यसको कामको निमित्त एउटा आफ्नो छाप हुनेछ । यसले आफ्नो नामबाट नालिस उजूर गर्न सक्नेछ र यस उपर पनि सोही नामबाट नालिस उजूर लाग्न सक्नेछ ।

(३) यस ऐनको र यस ऐन अन्तर्गत बनेको विनियमको अधीनमा रही संस्थानले चल अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न, भोग गर्न र कुनै प्रकारले हस्तान्तरण गरिदिन सक्नेछ ।

(४) संस्थानको प्रधान कार्यालय काठमाडौंमा रहने छ ।

---

* पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

कानून किताब तथा व्यवस्था समिति मार्फत प्रकाशन

४. ⌧.....................

५. ⌧.....................

६. <u>कर्मचारी तथा सल्लाहकारको नियुक्तिः</u> (१) संस्थानले आवश्यकतानुसार कर्मचारी र सल्लाहकारहरुको नियुक्ति गर्न सक्नेछ र निजहरुको नियुक्ति र सेवाको शर्त तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि नेपाल सरकारले आवश्यक देखेमा समय समयमा संस्थानका कर्मचारीहरुको दरबन्दी थपघट गर्न ✂.............. सक्नेछ ।

७. <u>विद्वत् समितिको गठनः</u> ⊕(१) संस्थानमा धार्मिक, सामाजिक र शैक्षिक क्षेत्रमा ख्याति प्राप्त विद्वान तथा साधु सन्तहरुमध्येबाट नेपाल सरकारबाट मनोनीत एकजना सभापति सहित पाँचजना सदस्य रहेको एक विद्वत समिति रहने छ ।

(२) संस्थानको अध्यक्षले तोकेको कर्मचारी विद्वत् समितिको सचिव हुनेछ ।

(३) संस्थानको अध्यक्षले विद्वत् समितिको बैठकमा भाग लिनु पर्नेछ।

⊕(४) उपदफा (१) बमोजिम मनोनीत सदस्यहरुको कार्यावधि चार वर्षको हुनेछ । कार्यावधि समाप्त भएपछि निजहरुलाई पुनः मनोनीत गर्न सकिने छ ।

तर नेपाल सरकारले उपयुक्त सम्झेमा निजहरुको कार्यावधि पूरा नहुँदै निजहरुको सट्टा अर्को व्यक्तिलाई मनोनीत गर्न सक्नेछ ।

⌧ पहिलो संशोधनद्वारा खारेज ।

✂ दोस्रो संशोधनद्वारा झिकिएको ।

⊕ केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६३ द्वारा संशोधित ।

(५) विद्वत् समितिका सदस्यहरुले सो समितिको बैठकमा भाग लिँदा तोकिए बमोजिमको पारिश्रमिक वा भत्ता पाउने छन् ।

८. विद्वत् समितिसित राय सल्लाह लिन सकिनेः *समितिले आवश्यक देखेमा देहायका विषयहरुमा विद्वत् समितिसित राय सल्लाह लिन सक्नेछः–

(क) गुठी सम्बन्धी प्राचीन रीतिस्थिति,

(ख) धार्मिक विधि, परम्परा एवं धर्म सम्बन्धी अन्य व्यवस्था ।

*९. समितिको गठनः ✂(१) संस्थानको कार्य सञ्चालनको निमित्त नेपाल सरकारले देहायका सदस्यहरु भएको एक सञ्चालक समिति गठन गर्नेछः–

(क)	नेपाल सरकारले तोकेको व्यक्ति	– अध्यक्ष
(ख)	प्रतिनिधि, गृह मन्त्रालय (रा.प.प्रथम श्रेणी)	– सदस्य
(ग)	प्रतिनिधि, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय (रा.प.प्रथम श्रेणी)	– सदस्य
(घ)	प्रतिनिधि, शिक्षा तथा संस्कृति मन्त्रालय (रा.प. प्रथम श्रेणी)	– सदस्य
(ङ)	महा–निर्देशक, मालपोत विभाग	– सदस्य
(च)	नेपाल सरकारले देशका धार्मिक, सामाजिक क्षेत्रबाट मनोनीत गरेका गुठी सम्बन्धी काममा अनुभव प्राप्त तीनजना व्यक्ति	– सदस्य
(छ)	प्रशासक	– सदस्य–सचिव

(२) संस्थानमा कार्यकारिणी अध्यक्ष नियुक्त भएमा समितिको सचिवको काम अध्यक्षले तोकेको संस्थानको कर्मचारीले गर्नेछ ।

* पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।
✂ दोस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

(३) उपदफा (१) को खण्ड (छ) बमोजिम मनोनीत भएका सदस्यहरुको कार्यावधि तीन वर्षको हुनेछ र कार्यावधि समाप्त भएपछि पुनः मनोनीत हुन सक्नेछन् ।

तर नेपाल सरकारले उपयुक्त सम्झेमा कुनै मनोनीत सदस्यको कार्यावधि समाप्त नहुँदै निजको सट्टा अर्को व्यक्तिलाई मनोनीत गर्न सक्नेछ ।

📖९क. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकारः (१) संस्थानको सबै काम कारबाहीको रेखदेख, नियन्त्रण र व्यवस्था समितिले गर्नेछ ।

(२) यस ऐन अन्तर्गत संस्थानलाई भएको सबै अधिकारहरुको प्रयोग तथा कर्तव्यको पालन समितिले गर्नेछ ।

(३) समितिले विद्वत् समितिबाट सिफारिस गरिएका उपयुक्त सुझावहरु कार्यान्वयन गर्नेछ ।

१०. ⌦................

११. सदस्य हुन अयोग्यताः देहायको कुनै व्यक्ति *समिति वा विद्वत् समितिको सदस्य हुन योग्य मानिने छैनः–

(क) ⏭.............

(ख) साहूको दामासाहीमा परेको व्यक्ति,

(ग) बहुला वा मानसिक सन्तुलन रहित व्यक्ति,

(घ) नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट कसूरदार ठहरी कैदको सजाय पाएको व्यक्ति,

(ङ) एक्काइस वर्ष उमेर पूरा नभएको व्यक्ति, वा

📖 पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

⌦ पहिलो संशोधनद्वारा खारेज ।

* पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

⏭ पहिलो संशोधनद्वारा झिकिएको ।

कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

(च) संस्थानसँगको ठेक्कामा सरीक रहेको वा संस्थानसँगको कुनै कारोबारमा निजी आर्थिक स्वार्थ निहित रहेको व्यक्ति ।

१२. <u>सदस्य कायम नरहने अवस्थाः</u> देहायको अवस्थामा कुनै व्यक्ति *समिति वा विद्वत् समितिको सदस्य कायम रहने छैनः–

(क) दफा ११ मा उल्लिखित कुनै अयोग्यता भएमा,

(ख) सदस्यताबाट राजीनामा गरेमा,

(ग) मुनासिब कारण नभई *<u>समिति वा विद्वत् समितिको</u> अनुमति बेगर *<u>समिति वा विद्वत् समितिको</u> बैठकमा लगातार तीन पटक अनुपस्थित भएकोमा नेपाल सरकारले हटाएमा,

(घ) दफा ७ को उपदफा (४) र दफा ९ को उपदफा (३) को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांश बमोजिम नेपाल सरकारले कुनै सदस्यको सट्टा अरुलाई नै मनोनीत गरेमा ।

📖१२क. <u>प्रशासकको नियुक्तिः</u> नेपाल सरकारले संस्थानमा एकजना प्रशासक नियुक्त गर्नेछ ।

*१३. <u>संस्थानको कोषः</u> (१) संस्थानको आफ्नो एउटा छुट्टै कोष हुनेछ । सो कोषमा देहायका रकम जम्मा गरिने छन्ः–

(क) नेपाल सरकारबाट प्राप्त भएको अनुदान,

(ख) कुनै नियमित श्रोतबाट प्राप्त भएको रकम,

(ग) गुठी जग्गाबाट प्राप्त मालपोत वा अन्य आयस्ता,

(घ) गुठी अधीनस्थ जग्गालाई रैतान नम्बरी जग्गामा परिणत गरी दर्ता गर्दा प्राप्त रकम,

(ङ) संस्थानलाई प्राप्त अरु कुनै रकम ।

---

* पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

📖 पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

(२) संस्थानको सबै नगदी संस्थानको नाममा नेपाल राष्ट्र बैंक वा समितिले तोकेको कुनै बैंकमा राखिने छ ।

(३) संस्थानको तर्फबाट गर्नु पर्ने सबै खर्च संस्थानको कोषबाट व्यहोरिने छ ।

(४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उपदफा (१) को खण्ड (घ) बमोजिम प्राप्त रकम र संस्थानको नाममा रहेको जायजेथा बिक्री भई सो बापत प्राप्त रकम संस्थानको अक्षय कोषको रुपमा राखिने छ र त्यस्तो रकम कुनै बैंकमा मुद्दती खातामा जम्मा गर्ने वा घर पसल बनाउने जस्ता स्थायी लगानी गर्ने बाहेक अरु सालबसाली खर्च गर्न पाइने छैन । अक्षय कोषको लगानीबाट प्राप्त आम्दानीको कम्तीमा पच्चीस प्रतिशत रकम अनिवार्य रुपमा सोही कोषमा जम्मा गरी बाँकी रकम संस्थानको काममा खर्च गर्न सकिने छ ।

१४. <u>संस्थानको लेखा र लेखापरीक्षणः</u> (१) संस्थानको लेखा प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम राखिने छ ।

(२) संस्थानको लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकबाट हुनेछ ।

१५. <u>संस्थानको आर्थिक वर्ष र वार्षिक प्रतिवेदनः</u> (१) संस्थानको आर्थिक वर्ष नेपाल सरकारको आर्थिक वर्ष सरह हुनेछ ।

(२) संस्थानले प्रत्येक आर्थिक वर्ष अन्त भएको छ महिनाभित्र आफ्नो आर्थिक स्थिति र आफ्नो कामको वार्षिक प्रतिवेदन नेपाल सरकारमा पेश गर्नेछ ।

परिच्छेद–३

<u>संस्थानको काम कर्तव्य</u>

१६. <u>राजगुठीको बन्दोबस्त र सञ्चालनः</u> (१) संस्थानको अमानती, राजगुठी, मठ, मन्दिरको बन्दोबस्त र सञ्चालनको लागि आवश्यकतानुसार महन्त, पुजारी, व्यवस्थापक र अरु कामदार, कर्मचारीको नियुक्ति गरी दानपत्र लिखत भए सो र परम्परा बमोजिमको पर्व पूजा इत्यादि गर्नु पर्ने काम अमानतबाटै

कानून तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

गराउने छ र त्यस्तो अमानती गुठी, मठ, मन्दिरको आयस्ता गुठी कोष र गुठी जिन्सी मौज्दातमा जम्मा गरी खर्च गुठी कोष र गुठी जिन्सी मौज्दातबाट नै व्यहोरिने छ ।

(२) राजगुठीमा परिणत भएका छुट गुठी र निजी गुठीका हकमा संस्थानले त्यस्ता गुठीका दानपत्र, लिखत र परम्परा बमोजिम पर्व, पूजा इत्यादि गर्नु पर्ने काम नरोकिने र धर्म लोप नहुने गरी भइरहेको कामदार, कर्मचारी र खर्चको दरबन्दीमा बढी वा अनावश्यक कटाई नयाँ दरबन्दी कायम गरी उपदफा (१) बमोजिम अमानतबाट गुठीको कार्य सञ्चालन नगराई संस्थानले आफ्नै रेखदेख, नियन्त्रण र निर्देशनमा बढीमा पाँच वर्षसम्मको अवधि तोकी त्यस्तो गुठीको बन्दोबस्त र सञ्चालन साविकमा चलाई आएको दर्ता गुठियार, महन्त, पूजारी वा अरु कसैलाई सुम्पन सक्नेछ।

तर, त्यसरी सुम्पिएकोमा दरबन्दी बमोजिम खर्च कटाई बाँकी बचेको आयस्ता संस्थानमा बुझाउनु पर्नेछ ।

१७. <u>संस्थानको काम, कर्तव्य तथा अधिकारः</u> यस ऐनमा स्पष्ट व्यवस्था भए बाहेक संस्थानको काम, कर्तव्य तथा अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः–

(१) राजगुठी माथि संस्थानमा हक दायित्व राखी व्यवस्था तथा सञ्चालन गर्न,

(२) छुट गुठी तथा निजी गुठीलाई राजगुठीमा लिई अमानतबाट व्यवस्था र सञ्चालन गर्ने वा यस ऐनमा व्यवस्था भए बमोजिम सञ्चालन गराउने,

(३) दानपत्र, लिखत, परम्परा बमोजिमको धार्मिक पर्व पूजा धर्मलोप नहुने गरी चलाउने वा चलाउन लगाउने,

(४) राजगुठीको चल अचल सम्पत्ति वा त्यसबाट भएको आम्दानी हाल भैरहेको र थप कुनै धार्मिक, शैक्षिक, सामाजिक, सांस्कृतिक वा परोपकारी संस्था वा कार्यमा लगाउने,

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

(५) राजगुठीको आम्दानीबाट फजूल खर्च घटाई चुहावट रोकी राजगुठीलाई बढी व्यवस्थित रुपले सञ्चालन गर्न आवश्यकतानुसार कर्मचारी र खर्चको नयाँ दरबन्दी लगत बनाउने,

(६) कुनै अनुदान, दान, दातव्य, चल अचल, सम्पत्ति प्राप्त गर्ने,

🕮(६क) मठ मन्दिरमा चढ्ने भेटीघाटीको व्यवस्था गर्ने,

🕮(६ख) प्राचीन गरगहना र धार्मिक, सांस्कृतिक वस्तुहरुको लगत राखी संरक्षण गर्ने गराउने,

🕮(६ग) कुनै गुठीको कामको निमित्त खर्च गर्नु पर्दा सकभर सोही गुठीको आयस्ताबाट खर्च गर्ने,

(७) खेती, वागवानी र पशुपालन गर्ने,

(८) राजगुठीबाट गर्नु पर्ने कुनै काम गर्न संस्थानका तर्फबाट ठेक्का दिने करार गर्ने,

(९) घर, पसल बनाई बहालमा दिने,

(१०) संस्थानका तर्फबाट चलाउनु पर्ने कुनै कानूनी कारबाही चलाउने वा संस्थान उपर चलेको कुनै कानूनी कारबाहीको प्रतिरक्षा गर्ने र अदालतको फैसला बमोजिम गर्ने,

(११) राजगुठीको आयस्ता रकमबाट गुठी चलाउने, खर्च गर्ने, बाँकी रकमबाट जगेडा कोष खडा गर्ने र सो कोषबाट सुरक्षित लगानी गर्ने,

(१२) गुठी तैनाथी जग्गामा संस्थानले आफैं खेती गर्न वा मोही लगाई खेती गर्न दिने,

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

🕮 पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

(१३) यो ऐन र प्रचलित कानून बमोजिम राजगुठीको व्यवस्था सञ्चालन गर्दा परिआएको अरु काम गर्ने ।

१८. संस्थानले गर्न नहुने कामः संस्थानले देहायको काम गर्न हुँदैनः–

(१) गुठी जग्गामा नेपाल सरकारको स्वीकृति बेगर गुठीको स्वामित्व छाडिदिने,

(२) गुठी ऐलानी जग्गा नेपाल सरकारको नीति विरुद्ध नम्बरीमा दर्ता गर्ने,

(३) संस्थानलाई नोक्सान वा राजगुठीको धर्म–कार्यमा बाधा पर्ने कुनै काम कारबाही, आर्थिक कारोबार वा अन्य व्यवस्था सम्बन्धी काम गर्ने ।

१९. छुट गुठीको हक दायित्व संस्थानमा सर्नेः सबै छुट गुठी राज गुठीमा परिणत भई त्यस्तो छुट गुठीको चल अचल जायजेथा, देवमूर्ति समेत उपर छुट गुठीको भइराखेको सबै अधिकार संस्थानमा सर्नेछ र त्यस्ता छुट गुठीका गुठियार खान्गीदारको सबै हक अधिकार समाप्त हुनेछ ।

✘१९क. निजी गुठीको लगतः (१) निजी गुठीका गुठीयारले गुठीको लगत तोकिए बमोजिमको ढाँचामा संस्थानमा दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम लगत प्राप्त भएपछि संस्थानले व्यक्तिगत वा पारिवारिक रुपमा र सामाजिक हितको लागि राखिएका निजी गुठीको लगत तोकिए बमोजिम छुट्टाछुट्टै राख्नु पर्नेछ ।

✘२०. निजी गुठीको हक दायित्व संस्थानले लिन सक्नेः (१) कुनै निजी गुठीको दाता समेत सबै वा अधिकांश गुठीयारहरुले त्यस्तो निजी गुठीको हक दायित्व संस्थानले नै व्यहोर्ने गरी बन्दोबस्त र सञ्चालन संस्थानबाट नै हुन लिखित अनुरोध गरेमा संस्थानले त्यस्तो गुठीको हक दायित्व लिई बन्दोबस्त र सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

✘ दोस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

(२) व्यक्तिगत वा पारिवारिक रुपमा राखिएका निजी गुठी बाहेक सामाजिक हितको लागि राखिएका निजी गुठीका गुठीयारले शिलापत्र, धर्मपत्र, दानपत्र आदिमा लेखिए बमोजिम सो गुठीको सञ्चालन नगरी गुठीको सम्पत्ति हिनामिना गरेको देखिएमा गुठियारले लिखित अनुरोध नगरे पनि संस्थानले त्यस्तो गुठीको जिम्मा लिई बन्दोबस्त र सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

(३) पशुपति अमालकोट कचहरीमा कूत बुझाउनु पर्ने वा पशुपति गुह्येश्वरीसँग सम्बन्धित सबै खालका गुठीको जग्गाको जग्गा प्रशासन गुठी संस्थानले जिम्मा लिई बन्दोबस्त र सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(४) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम संस्थानले हक दायित्व लिएपछि त्यस्तो निजी गुठी राजगुठीमा परिणत भई त्यस्तो निजी गुठीको चल, अचल जायजेथा, देवमूर्ति समेत उपर निजी गुठी वा दाता गुठियारको भैरहेको सबै अधिकार संस्थानमा सर्नेछ र त्यस्तो निजी गुठीका दाता, गुठीयार, खान्गीदारको सबै हक अधिकार समाप्त हुनेछ ।

२१. <u>राजगुठीमा परिणत भएको छुट गुठी र निजी गुठीको विवरण जायजेथा बुझाउनेः</u> दफा १९ र २० बमोजिम राजगुठीमा परिणत भएको छुट गुठी वा निजी गुठीका दाता, गुठियार वा गुठी चलाइआएका व्यक्तिले संस्थानले सूचना प्रकाशित गरेको छ महिनाभित्र संस्थानले तोके बमोजिम त्यस्तो गुठीको चल अचल, जायजेथाको विवरण र स्याहा श्रेस्ता लगायत सबै लिखत संस्थानलाई बुझाउनु पर्छ ।

परिच्छेद–४

<u>गुठी जिमीदारी उन्मूलन</u>

२२. <u>गुठी जिमीदारी उन्मूलनः</u> गुठी जिमीदारी उन्मूलन गरिएको छ । त्यस्तो उन्मूलनको परिणामस्वरुप सम्बन्धित गुठी मौजाको जिमीदारीसित सम्बन्धित जिमीदार पटवारीको सबै हक अधिकार स्वतः समाप्त भएको मानिने छ ।

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

तर जिमीदारी साथको जग्गाका हकमा जिमीदारी उन्मूलन भएको जिमीदारको नाउँमा गुठी रैतान नम्बरीमा दर्ता हुनेछ ।

२३. जिमीदारी सम्बन्धी कागजपत्रः गुठी जिमीदारीको कागजपत्र जिम्मा भएको व्यक्तिले सो कागजपत्र संस्थानले आदेश दिएका बखत संस्थानलाई बुझाउनु पर्छ ।

२४. मालपोत असुल तहसील गर्ने अन्तरिम व्यवस्थाः उन्मूलन भएको गुठी जिमीदारीको मालपोत असुल तहसील गर्ने सम्बन्धमा संस्थानले व्यवस्था मिलाई सूचना नदिएसम्म सम्बन्धित जिमिदार पटवारीले साविक बमोजिम मालपोत असुल तहसील गरी संस्थानमा बुझाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद–५

राजगुठी जग्गा

*२५. गुठी तैनाथी जग्गाको बन्दोबस्तः ✂(१) गुठी तैनाथी जग्गा संस्थानले आफैं खेती गर्न वा लिलाम बढाबढ गराई दर्ता गरिदिन सक्नेछ ।

(२) गुठी तैनाथी जग्गा मध्ये ऐलानी बाँझो जग्गाको हकमा संस्थानले अवस्था अनुसार देहाय बमोजिम कुनै पनि व्यवस्था गर्न सक्नेछः–

(क) संस्थान आफैंले आवाद गर्ने,

(ख) तोकिए बमोजिम केही वर्षको कूतसम्म माफी गरी खास किसानलाई ✂........... आवादी गर्न दिने, र

(ग) ▲..............

(३) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै गुठी तैनाथी जग्गा घर घडेरी वा उद्योग व्यापारको लागि उपयुक्त

---

* पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

✂ दोस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

✂ दोस्रो संशोधनद्वारा झिकिएको ।

▲ केही नेपाल कानून संशोधन तथा खारेज गर्ने ऐन, २०७२ द्वारा झिकिएको ।

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

देखिएमा त्यस्ता गुठी जग्गा र संस्थान आफैंले खेती गरे गराएको गुठी तैनाथी जग्गा आवादी वा ऐलानी जे भएपनि उपयोग र ठाउँको महत्व हेरी संस्थानले तोकिए बमोजिम ✂.............. बढाबढ गराई गुठी रैतान नम्बरी जग्गामा परिणत गरी दर्ता गरी दिन सक्नेछ ❐र २०४६ चैत्र २६ गते भन्दा पहिले नै गुठी तैनाथी जग्गामा आफ्नै पूँजी लगाई घर बनाई बसोवास गरिसकेकाको हकमा त्यस्तो घर घडेरी यसै ऐनमा अन्यत्र व्यवस्था गरिए अनुसार मूल्याङ्कन समितिले तोकेको मूल्यको आधारमा निजकै नाममा रैतान नम्बरीमा परिणत गरी दर्ता गर्न सकिने छ ।

(४) उपदफा (१), (२) र (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देवस्थल रहेका वा देवी देवता देवस्थल पर्व पूजा जात्रासँग सम्बन्धित धार्मिक एवं सार्वजनिक पर्ति जग्गा कुनै व्यक्तिको नाममा दर्ता गरिने छैन । त्यस्तो जग्गा दर्ता गरिएको रहेछ भने पनि संस्थानले त्यस्तो जग्गाको दर्ता बदर गर्न सक्नेछ ।

२६. गुठी अधीनस्थ जग्गाको बन्दोबस्त: (१) यो ऐन प्रारम्भ भएपछि काठमाडौं उपत्यका र पहाड इलाकामा जोताहाले दर्तावालालाई कूत बुझाई दर्तावाला मोहीले राजगुठीलाई पूरै जिन्सी वा आंशिक जिन्सी र आंशिक गुठीको भाउले नगदीमा बुझाउनु पर्ने गुठी अधीनस्थ जग्गामा दर्तावालाको सबै हक अधिकार समाप्त भई त्यस्तो जग्गामा संस्थानको पूर्ण स्वामित्व कायम हुनेछ र त्यस्तो जग्गामा खास जोताहा किसानले प्रचलित कानून बमोजिम मोहियानी हक पाउने छ ।

*(२) उपदफा (१) बमोजिम हक समाप्त हुने दर्तावाला मोहीले निजको साविक जग्गामा प्रचलित कानून बमोजिम लाग्ने मालपोतको दश गुणाले हुने रकम क्षतिपूर्ति वापत तोकिए बमोजिम पाउने छ । त्यसरी क्षतिपूर्ति पाउने दर्तावालाले गुठीलाई तिर्नु पर्ने बक्यौता रकम भए सो कट्टा गरी क्षर्तिपूर्तिको रकम पाउने छ ।

❐ दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

✱ पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

*(३) उपदफा (२) बमोजिम दर्तावाला मोहीलाई दिइने क्षतिपूर्तिको रकम दर्तावालाको हक समाप्त भई आफ्नो हक हुन आउने खास जोताहा किसानले संस्थानमा तोकिए बमोजिम बुझाउनु पर्नेछ ।

🕮(३क) दर्तावाला मोहीले संस्थानमा बुझाउनु पर्ने कूत नबुझाई बक्यौता रहन गएको देखिएमा जोताहा किसानले त्यस्तो बक्यौता रहेको अवधिको कूत दर्तावाला मोहीलाई बुझाएको निस्सा संस्थानमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

🕮(३ख) उपदफा (३क) बमोजिम कूत बुझाएको निस्सा पेश गर्न नसकेमा निस्सा पेश गर्न नसके जतिको कूत संस्थानमा बुझाउनु पर्नेछ ।

*(४) दर्तावाला मोहीको हक समाप्त भई आफ्नो हक हुन आउने खास जोताहा किसानले उपदफा (३) मा तोकिए बमोजिमको क्षतिपूर्तिको रकम दाखिल नगरेमा वा उपदफा (३ख) बमोजिम बक्यौता कूत तोकिए बमोजिम नतिरेमा सो जग्गाको कूत नतिरे सरह कारबाही गरी सो जग्गामा तोकिएको दस्तुर लिई अर्को मोही कायम गर्न सकिने छ ।

*(५) उपदफा (४) बमोजिम कारबाही गरी अर्को मोही कायम हुन आएमा त्यस्तो मोहीले उपदफा (३) बमोजिम हक समाप्त भएको दर्तावाला मोहीलाई तिर्नु पर्ने क्षतिपूर्तिको बाँकी रकम र उपदफा (३ख) बमोजिमको कूत समेत संस्थानमा तोकिए बमोजिम बुझाउनु पर्नेछ ।

(६) ⏭................

(७) यस दफामा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै गुठी अधीनस्थ जग्गामा कसैले कानून बमोजिम अधिकार पाई घरबारी बनाई बसोबास गरी आएको भए प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम घरबारी वापत

🕮 पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

* पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

⏭ पहिलो संशोधनद्वारा झिकिएको ।

कानून तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

राख्न पाउने जग्गाको हदसम्म जग्गा सोही व्यक्तिको नाममा मोहियानीमा दर्ता हुनेछ ।

परिच्छेद–६

मोहीको व्यवस्था

२७. मोहियानी हक लाग्नेः गुठी जग्गामा खास जोताहा किसानले प्रचलित कानून बमोजिम मोहियानी हक पाउने छ ।

✂तर,

(क) गुठीको कुनै निश्चित काम गरे बापत जोती भोग गर्न पाउने रकमीले त्यस्तो जग्गामा मोहियानी हक पाउने छैन ।

(ख) साविकदेखि खेती गरी नआएको बाग बगैंचा भएको वा तोकिएको शहर बजारको पर्ति गुठी जग्गामा मोहियानी हक पाउने छैन ।

२८. गुठी जग्गामा लाग्ने कूत तिरोः (१) संस्थानलाई कूत तिर्नु पर्ने गुठी जग्गामा सरकारी रैकर जग्गावालाले मोहीबाट जग्गाको ठाउँ र किसिम अनुसार पाउने सरह कूत लाग्नेछ ।

📖तर यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका वखत किसिम अनुसारको कूतभन्दा कम बुझाई आएको रहेछ भने सोही बमोजिम नै कूत लिइने छ ।

*(२) यो ऐन प्रारम्भ हुँदाको अवस्थामा मोहीले धान, चामल, मकै, कोदो, गहुँ आदि अनाज बाहेक अरु प्रकारको जिन्सी बुझाई आएकोमा मोहीले साविक बमोजिमकै जिन्सी बुझाउनु पर्नेछ ।

✂ दोस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

📖 पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

* पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

तर यस उपदफा बमोजिम जिन्सी सामानको मूल्य प्रति रोपनी वा बिगाहामा उपदफा (१) बमोजिम मोहीले बुझाउने कूतको मूल्य भन्दा बढी पर्ने गरी असुल गरिने छैन ।

📖(३) उपदफा (२) बमोजिम मोहीले बुझाउने जिन्सीको मूल्य निश्चित गर्ने अधिकार संस्थानलाई हुनेछ ।

📖(४) गुठी जग्गामा लागेको कूत मोहीले स्थानीय बजार भाउले नगदीमा पनि बुझाउन सक्नेछ ।

📖(५) दफा २९ को उपदफा (१) मा तोकिएको कूत तिर्ने समयमा कूत बुझाउनेलाई संस्थानले कूतको पन्ध्र प्रतिशतसम्म छुट दिनेछ ।

२९. <u>कूत तिर्ने सम्बन्धी व्यवस्थाः</u> (१) संस्थानलाई कूत तिर्नु पर्ने गुठी जग्गाको मोहीले सरकारी रैकर जग्गाको मोहीले कूत तिर्ने याम समयसम्ममा संस्थानलाई गुठी जग्गाको मोहीले कूत बुझाउनु पर्नेछ । सो म्यादभित्र कूत नबुझाएमा त्यस्तो मोहीको मोहियानी हक संस्थानले समाप्त गर्न सक्नेछ।

तर संस्थानले आवश्यक देखेमा दुई महिनासम्म कूत बुझाउन म्याद थप गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम मोहियानी हक समाप्त भएकोमा चित्त नबुझ्ने मोहीले पैतीस दिनभित्र नेपाल सरकार समक्ष उजूर गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम पर्न आएको उजूरीमा नेपाल सरकारले गरेको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम मोहियानी हक समाप्त भएको जग्गाको बाँकी कूत साविक मोहीबाट सरकारी बाँकी सरह संस्थानले असुल उपर गर्न सक्नेछ ।

(५) संस्थानलाई बुझाउनु पर्ने कूत मिन्हा गर्ने सम्बन्धमा प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम हुनेछ ।

३०. <u>मोहियानी हक खरिद बिक्री गर्न सकिने विशेष व्यवस्था:</u> भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ तथा अन्य प्रचलित नेपाल कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यस ऐन बमोजिम मोहियानीमा कमाई आएको जग्गाको मोहियानी हक खरिद बिक्री हुन सक्नेछ ।

📖३०क. <u>खान्गीको जग्गा बेचबिखन गर्न नपाउने:</u> गुठीको खान्गी जग्गा खान्गीवालाले धितो बन्धक राख्ने वा अन्य कुनै प्रकारले हक छाडी दिन पाउने छैन र त्यसरी हक छाडी दिएमा हक छाडी दिएको लिखत स्वतः बदर भएको मानिने छ ।

✂३१. <u>उकास हुन आएको जग्गाको सम्बन्धमा:</u> संस्थानलाई बुझाउनु पर्ने कूत वा अन्य रकम नबुझाई छाडी उकास हुन आएको जग्गा संस्थानले आफैं खेती गर्न वा अन्य कुनै काममा लगाउन सक्नेछ ।

३२. <u>गुठी रैतान नम्बरी जग्गामा मालपोत लाग्ने:</u> (१) सरकारी रैकर जग्गाको जग्गावालाले जग्गाको किसिम अनुसार नेपाल सरकारमा मालपोत बुझाए सरह गुठी रैतान नम्बरी जग्गाको जग्गावालाले संस्थानमा मालपोत बुझाउनेछ ।

(२) गुठी रैतान नम्बरी जग्गामा जग्गावालाको हक र हैसियत प्रचलित कानून बमोजिम सरकारी रैकर जग्गाको जग्गावालाको सरह नै हुनेछ ।

(३) यस दफाको प्रयोजनको लागि जग्गावाला भन्नाले यस ऐन बमोजिम संस्थानलाई मालपोत तिर्नु पर्ने गरी गुठी जग्गा आफ्नो नाममा दर्ता भई सो दर्ताको नाताले उक्त जग्गामा हक हुने व्यक्ति र त्यस्तो व्यक्तिको हकवाला वा अंशियार भएको नाताले वा त्यस्तो व्यक्तिले प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम आफ्नो हक छोडी दिएकोले सो जग्गा आफ्नो नाममा दर्ता गराउने हक पुगेको व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।

📖 पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

✂ दोस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

३३. <u>मालपोत असुल गर्ने व्यवस्थाः</u> (१) संस्थानले मालपोत असुल गर्ने व्यवस्था गर्नेछ ।

(२) मालपोत असुल गर्ने म्याद प्रचलित नेपाल कानूनमा तोकिए बमोजिम हुनेछ । मालपोत असुल गर्न म्याद नाघेमा जरिबाना गर्ने, मालपोत बाँकीमा जग्गा लिलाम गर्ने र मिन्हा दिने समेतमा प्रचलित नेपाल कानूनमा भएको व्यवस्था संस्थानले असुल गर्ने मालपोतका हकमा पनि लागू हुनेछ । गुठीको मालपोत असुल तहसील गर्न तोकिएको कार्यालयहरुले समेत प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम मालपोत असुल गर्ने सम्बन्धी अधिकारको प्रयोग गर्न पाउने छ ।

३४. <u>बहाल र भूबहाल असुल उपर गर्ने व्यवस्थाः</u> (१) गुठी जग्गामा घर पसल बनाउन दिई भूबहाल लिई आएको वा गुठीले नै घर पसल बनाई वा पाटी पौवाहरु बहालमा दिई बहाल लिई आएकोमा यो दफा प्रारम्भ भएपछि संस्थानले त्यस्तो भूबहाल वा बहालको सम्बन्धमा नयाँ कबुलियत गराउन सक्नेछ । यसरी नयाँ कबुलियत गराउँदा भूबहाल वा बहालको अङ्क संस्थानले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(२) बहाल वा भूबहालमा बस्ने व्यक्तिले संस्थानले तोकिदिएको म्यादभित्र नयाँ कबुलियत गर्नु पर्नेछ । सो म्यादभित्र कबुलियत नगरेमा सो बहालवाला वा भूबहालवाला व्यक्तिका घर वा पसलमा भोगचलन गर्ने हक स्वतः समाप्त हुनेछ र संस्थानले सो घर पसल अन्य व्यक्तिलाई बहालमा दिन वा आफैंले भोग चलन गर्न सक्नेछ ।

३५. <u>दस्तुर लिई मोहियानीमा दर्ता गर्नेः</u> (१) यो ऐन प्रारम्भ हुनुभन्दा अघि गुठी जग्गामा भूबहाल लगाई आएकोमा भूबहालवालाले मोहियानीमा दर्ता गराउन चाहेमा संस्थानले तोके बमोजिम दस्तुर लिई मोहियानीमा दर्ता गरिदिन सक्नेछ ।

(२) यो ऐन प्रारम्भ हुँदाको बखत संस्थानको स्वीकृति नलिई कसैले गुठी जग्गामा घर बनाइसकेको रहेछ भने त्यस्तो जग्गा संस्थानले तोके बमोजिम दस्तुर लिई मोहियानीमा दर्ता गरिदिन सक्नेछ ।

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

(३) यो ऐन प्रारम्भ भएपछि कसैको नाममा मोहियानीमा दर्ता भएको गुठी जग्गा वा कसैको नाममा दर्ता नभएको ऐलानी वा बाँझो गुठी जग्गा वा गुठीको बाग बगैचामा कसैले घर बनाउन संस्थानको स्वीकृति मागेमा संस्थानले तोके बमोजिम दस्तुर लिई स्वीकृति दिन सक्नेछ । यसरी संस्थानको स्वीकृति नलिई त्यस्तो जग्गामा कसैले घर बनाएमा सो जग्गा र सो जग्गामा बनाएको घरमा त्यस्तो व्यक्तिको हक समाप्त भई संस्थानको हक कायम हुनेछ ।

📖तर यो प्रतिबन्धात्मक वाक्यांश प्रारम्भ हुनुभन्दा अघि घर बनाएकोमा त्यस्तो घर बनाउने व्यक्तिको कुनै बदनियत थिएन भन्ने संस्थानलाई लागेमा संस्थानले नेपाल सरकारको स्वीकृति लिई तोकिएको अतिरिक्त दस्तुर लिई मोहियानीमा दर्ता गरी दिन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (१), (२) र (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि गुठी रैतान नम्बरी जग्गामा घर बनाउन संस्थानको स्वीकृति लिन पर्ने छैन ।

३६. ▲................

परिच्छेद–७

<u>विविध</u>

३७. <u>हदबन्दी सम्बन्धी व्यवस्थाः</u> गुठी रैतान नम्बरी जग्गाको जग्गावाला र गुठी जग्गाका मोहीका सम्बन्धमा हदबन्दी सम्बन्धी प्रचलित नेपाल कानूनको सबै व्यवस्था लागू हुनेछ र सो प्रयोजनका लागि गुठी जग्गा र सरकारी रैकर जग्गा दुवैको हिसाब गरी हदबन्दी कायम गर्नु पर्छ ।

३८. <u>गुठी तैनाथी जग्गाका सम्बन्धमा विशेष व्यवस्थाः</u> यस ऐन बमोजिम गुठी तैनाथी हुने जग्गा राजगुठी र संस्थानको हित विपरीत कुनै व्यक्तिले कुनै किसिमले बन्दोबस्तीमा लिएको भए पनि गुठी संस्थान ऐन, २०२१ लागू

📖 पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

▲ केही नेपाल कानून संशोधन तथा खारेज गर्ने ऐन, २०७२ द्वारा झिकिएको ।

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

भएपछि बन्दोबस्ती पाएको त्यस्तो हक अधिकार स्वतः समाप्त भई त्यस्तोमा संस्थान र राजगुठीको हक र स्वामित्व पुनः कायम हुनेछ ।

तर–

(१) बन्दोबस्तीमा पाएको जग्गा घरबारीको लागि प्रयोग भएकोमा अन्य प्रचलित कानूनले पाएको हदसम्म त्यस्तो व्यक्तिको नाउँमा गुठी रैतान नम्बरीमा दर्ता हुनेछ बाँकी जग्गामा संस्थानलाई यस ऐन बमोजिम कूत तिरो बुझाउन पर्नेछ ।

(२) नेपाल सरकारको स्वीकृति लिई गुठी संस्थानले दश बिगाहासम्म कसैको नाममा गुठी रैतान नम्बरीमा दर्ता गरेको जग्गाको हकमा यो दफा लागू हुने छैन ।

✄३९. गुठी घर वा जग्गा साविक बमोजिम दर्ता हुने: (१) गुठी तैनाथी जग्गा गुठी अधीनस्थ जग्गामा, गुठी अधीनस्थ जग्गा गुठी रैतान नम्बरी जग्गामा वा गुठीको घर वा जग्गा रैकरमा दर्ता भएको प्रमाणित हुन आएमा प्रशासकले वा प्रशासकको काम गर्ने प्रशासकीय प्रमुखले त्यस्तो गुठीको घर वा जग्गा साविकको गुठी तैनाथी जग्गा, गुठी अधिनस्थ जग्गा वा गुठी रैतान नम्बरीमा नै दर्ता गर्न सक्नेछ । त्यसरी दर्ता भइसकेपछि सो घर वा जग्गाको पहिले दर्ता भएको लगत कट्टा हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्रशासकले वा प्रशासकको काम गर्ने प्रशासकीय प्रमुखले गरेको निर्णयमा चित्त नबुझ्ने व्यक्तिले सो निर्णय उपर पैंतीस दिनभित्र ▣जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन दिन सक्नेछ ।

४०. जायजेथा रोक्का राख्न पर्ने: संस्थानमा धितो राखेको अचल सम्पत्ति रोक्का गर्न संस्थानबाट लेखिआएमा सम्बन्धित कार्यालयले त्यस्तो अचल सम्पत्तिको

✄ दोस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

▣ केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०७२ द्वारा संशोधित ।

सुक्री–बिक्री, भोगबन्धकी, दृष्टिबन्धकी वा अन्य कुनै प्रकारले कसैलाई हक छोडी दिन नपाउने गरी रोक्का गर्नु पर्नेछ ।

४१. <u>बाँकी बक्यौता असुल गर्ने</u>: (१) संस्थानले असुल उपर गर्नु पर्ने मालपोत, कूत, बहाल, भूबहाल, पेश्की, ठेक, 🕮<u>जरिबाना, बिगो, शुल्क, अतिरिक्त शुल्क, दस्तुर</u> आदि बाँकी बक्यौता संस्थानले सरकारी बाँकी सरह सम्बन्धित व्यक्तिको धितो वा अन्य जायजेथा लिलाम बिक्री गरी असुल उपर गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको बाँकी बक्यौता असुल गर्दा संस्थानले मनासिब देखेमा दश प्रतिशतसम्म ब्याज समेत लगाई किस्ताबन्दीमा असुल उपर गर्न सक्नेछ ।

🕮(३) उपदफा (१), (२) र दफा २८ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि तोकिएको अवधिसम्मको बक्यौता रकम संस्थानले तोकिदिए बमोजिमको दरमा किस्ताबन्दीमा नगदीमा असुल गर्न सक्नेछ ।

४२. <u>नेपाल सरकारले जग्गा अधिग्रहण गरे वापत शोधभर्ना गर्ने</u>: नेपाल सरकारले गुठी जग्गा अधिग्रहण गरेमा सो जग्गाको मुआब्जा रकमको सट्टा जग्गा नै शोधभर्ना गर्न सक्नेछ ।

तर गुठी रैतान नम्बरी जग्गा अधिग्रहण गरेमा नेपाल सरकारले संस्थानलाई सो जग्गाको लाग्ने मालपोत वापत क्षतिपूर्ति दिनु पर्नेछ ।

❑४२क. <u>नेपाल सरकारले गुठी जग्गा लिन सक्ने</u>: नेपाल सरकारले संस्थानको स्वामित्वमा रहेको गुठी जग्गा सामाजिक कल्याण वा सामुदायिक हितको लागि उपलब्ध गर्न वा गराउन आवश्यक देखेमा व्यवहारिकता हेरी सहुलियत मूल्यमा लिन सक्नेछ ।

🕮 पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

❑ दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

४३. <u>तिर्जा व्यवस्था हटाउन सकिनेः</u> गुठीका महन्त, पूजारी, गुठियार र अन्य रकमीहरुले खान्गी वा तिर्जा व्यवस्थाबाट जिन्सी खाई आएकोमा त्यसको सट्टा संस्थानले निजहरुलाई पारिश्रमिकको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

४४. <u>प्राचीन मूर्ति तथा गरगहनाको सम्बन्धमाः</u> (१) राजगुठीका महन्त, पूजारी, गुठियार तथा अन्य रकमीहरुले आफ्नो जिम्माको देवी–देवताको प्राचिन मूर्ति गरगहना, भाँडा–वर्तन आदि सुरक्षित हुने गरी त्यसको अद्यावधिक लगत बनाई संस्थानबाट जँचाई राख्नु पर्नेछ ।

(२) त्यस्तो महन्त, पूजारी, गुठियार तथा अन्य रकमीहरुको अदलीबदली हुँदा आफ्नो जिम्माको लगत बमोजिमको मालसामान बरबुझारथ गर्नु पर्नेछ ।

(३) राजगुठीका देवी–देवताको बेचल्तीका गरगहना, भाँडा–वर्तन आदि सामानहरु जिम्मा लिने व्यक्तिले सो सामानहरु संस्थानमा सुरक्षितसाथ राख्न चाहेमा निजले सो सामानहरु संस्थानमा बुझाउन सक्नेछ । संस्थानले चाहेमा त्यस्तो गरगहना भाँडा–वर्तनहरु संस्थानमा बुझाउन लगाउन सक्नेछ।

४५. <u>गहना र अन्य सम्पत्तिको व्यवस्था गर्नेः</u> (१) राजगुठीका देवी–देवतालाई चढाएको गहना, भाँडाकुँडा र अन्य जिन्सी सम्पत्तिको सुरक्षाको लागि संस्थानले आवश्यक व्यवस्था गर्नेछ ।

(२) देवी–देवतालाई चढाएको गहना र अन्य सम्पत्ति जाँच्दा मनासिब कारणले बाहेक नपुग भएको देखिएमा संस्थानले सो जिम्मा लिने व्यक्तिबाट भर्ना हाल्न लगाउन सक्नेछ र त्यसरी सट्टा भर्ना नहालेमा संस्थानले बिगो बमोजिमको रकम त्यस्तो व्यक्तिबाट सरकारी बाँकी सरह असुल उपर गर्नेछ ।

४६. <u>गुठी जग्गाको हाट–बजार सम्बन्धमाः</u> (१) प्रचलित नेपाल कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि गुठीको जग्गामा लाग्ने हाट, मेला वा बजारबाट

कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

◙गाउँपालिका वा ✂नगरपालिकाले उठाएको रकम वा दस्तुरको पचास प्रतिशत रकम संस्थानमा बुझाउनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि संस्थानले चाहेमा त्यस्तो हाट, मेला वा बजार लाग्ने गुठी जग्गा संस्थानले आफैं व्यवस्था गर्न वा उपयोग गर्न सक्नेछ ।

४७. गुठी जग्गाको नाप जाँच सम्बन्धमाः (१) गुठी जग्गाको नाप जाँच गर्दा सम्बन्धित अधिकारीले सो गर्न अगावै सो कुराको सूचना संस्थानको कार्यालयमा दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम संस्थानलाई सूचना नदिएमा त्यस्तो अधिकारीलाई निजको सेवा शर्त सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम विभागीय कारबाही गरिने छ ।

४८. अस्थायी निस्सा दिनेः गुठी जग्गाको जोताहा अस्थायी निस्सा र जग्गाधनीको स्थायी प्रमाण पूर्जा रैकर जग्गाको निस्सा दिने कार्यालयले दिनेछ ।

४९. कित्ता काट्नेः गुठी जग्गाको कित्ता काट्नु पर्दा सो कित्ता काट्ने कार्य रजिष्ट्रेशन गर्ने कार्यालयले गर्नेछ ।

५०. गुठी जग्गामा दर्ता गराउनु पर्नेः यो ऐन प्रारम्भ हुनुभन्दा अघि कुनै व्यक्तिले गुठी जग्गा जानी जानी रैकरमा दर्ता गराएको भए त्यस्तो व्यक्तिले यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले ६ महिनाभित्र सो जग्गा पुनः गुठी जग्गामा दर्ता गराउनु पर्नेछ ।

५१. गुठी तैनाथी जग्गाको चक्लाबन्दी मिलाउनेः संस्थानले गुठी तैनाथी जग्गाको चक्लाबन्दी मिलाउन आवश्यक देखेमा जग्गा सट्टापट्टा गरी चक्लाबन्दी मिलाउन सक्नेछ ।

◙ केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०७२ द्वारा संशोधित ।

✂ दोस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

५२. संस्थानलाई निर्देशन दिने अधिकारः नेपाल सरकारले आवश्यक देखेमा संस्थानलाई आवश्यक निर्देशनहरु दिन सक्नेछ । त्यसरी निर्देशन भएमा संस्थानले त्यस्तो निर्देशनहरु पालना गर्नु पर्नेछ ।

*५३. संस्थानलाई सहयोग गर्नु पर्नेः गुठीको परम्परा बमोजिम चलाउनु पर्ने काम गुठीको चल अचल सम्पत्तिको संरक्षण गर्ने काम र संस्थानको घर जग्गा देवस्थल पाटी पौवामा संस्थानको स्वीकृति बेगर जबरजस्ती भोगचलन गर्नेलाई हटाउने जस्ता काममा स्थानीय प्रशासन, प्रहरी र ✂◙गाउँपालिका वा नगरपालिकाले सहयोग गर्नु पर्नेछ ।

५४. विवरण वा मालपोत नबुझाउनेलाई सजायः दफा २१, २३ वा २४ बमोजिम संस्थानलाई बुझाउनु पर्ने विवरण, लिखत वा मालपोत दाखिल नगरेमा त्यस्तो व्यक्तिलाई पच्चीस सय रुपैयाँसम्म जरिबाना हुनेछ ।

५५. गुठी जग्गा रैकरमा दर्ता गराउनेलाई सजायः यो ऐन प्रारम्भ भएपछि जानी जानी गुठी जग्गा रैकरमा दर्ता गराउने व्यक्तिलाई वा दफा ५० बमोजिम गुठी जग्गामा दर्ता नगराउने व्यक्तिलाई रैकरमा दर्ता भएको जग्गाको प्रचलित दरभाउले हुन आउने मोल बराबरसम्म जरिबाना हुनेछ । त्यसरी रैकरमा दर्ता गरिएको जग्गा गुठीमा पुनः दर्ता गरिने छ र त्यस्तो जग्गामा घर पसल बनाइसकेको रहेछ भने सो जग्गामा भूबहाल लाग्नेछ ।

५६. गरगहना आदि हिनामिना गर्नेलाई सजायः राजगुठीका देवी–देवतालाई चढाएको गरगहना तथा अन्य सम्पत्ति कसैले हिनामिना गरेमा निजबाट बिगो असुल गरी निजलाई बिगो बमोजिम जरिबाना हुनेछ ।

५७. धर्मलोप गर्नेलाई सजायः गुठीको लिखत, शिलापत्र, दानपत्र आदि बमोजिम गर्नु पर्ने काम नगरी धर्मलोप गरेमा त्यस्तो व्यक्तिलाई पाँच सय रुपैयाँसम्म जरिबाना हुनेछ र त्यस्तो व्यक्तिलाई गुठीको लिखत, शिलापत्र, दानपत्र आदि बमोजिम काम गर्ने गराउन सकिने छ । सो बमोजिम नगर्ने महन्त,

---

* पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।
✂ दोस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।
◙ केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०७२ द्वारा संशोधित ।

कानून तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

पूजारी, गुठियार र अन्य रकमीहरुलाई खारेज गरी अर्को व्यक्ति नियुक्ति गर्न सकिने छ ।

५८. अन्य सजायः दफा ५४, ५५, ५६ र ५७ मा लेखिएदेखि बाहेक कसैले यस ऐनको बर्खिलाप अन्य कुनै काम गरेमा निजलाई एक हजार रुपैयाँसम्म जरिबाना हुनेछ ।

५९. सजाय गर्ने अधिकारीः (१) दफा ५४, ५५, ५६, ५७ र ५८ बमोजिम सजाय गर्ने अधिकार *प्रशासकलाई हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) अन्तर्गत *प्रशासकले गरेको सजायको आदेश उपर नेपाल सरकारमा पुनरावेदन लाग्नेछ ।

६०. अदालतलाई भएसरहको अधिकार हुनेः दफा ५४, ५५, ५६, ५७ र ५८ बमोजिम कारबाही गर्दा *प्रशासकलाई बयान लिने, साक्षी प्रमाण बुझ्ने र कागजपत्रहरु दाखिल गराउने सम्बन्धमा अदालतलाई भए सरहको अधिकार हुनेछ ।

६१. अन्य नेपाल ऐन बमोजिम कारबाही गर्न सकिनेः यस ऐनमा लेखिएको कुनै कुराले देवी–देवताका मूर्ति, गरगहना तथा संस्थानका अन्य सम्पत्ति हिनामिना गर्ने व्यक्तिलाई भ्रष्टाचार निवारण सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम कारबाही चलाउन बाधा पर्ने छैन ।

६२. ➘.................

६२क. ➘.................

६३. विशेष छुटः (१) प्रचलित नेपाल कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि संस्थान वादी भएको मुद्दामा कोर्ट फी लाग्ने छैन र संस्थान वादी वा प्रतिवादी भएको मुद्दा मामिलामा संस्थानको वारिसलाई हाजिर नगराई नहुने अवस्था परी सम्बन्धित अड्डा अदालतले आदेश दिएमा बाहेक संस्थानको वारिस तारेखमा हाजिर भैरहनु पर्ने छैन ।

---

* पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

➘ दोस्रो संशोधनद्वारा खारेज ।

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

*(२) संस्थानले आफ्नो जायजेथाको हक कायम गराउन, लगानी असुल गर्न, कर्मचारी, महन्त, पूजारी, रकमी, गुठियार, ठेकदार आदिसँग बाँकी रहेको नगदी जिन्सी दाखिला गराउने कूत, ठेक, मालपोत, भूबहाल समेतको जुनसुकै रकम असुल गर्ने सम्बन्धमा कुनै हदम्याद लाग्ने छैन ।

🕮६३क. <u>अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सक्ने</u>: संस्थानले आवश्यकतानुसार आफ्नो अधिकार अध्यक्ष, सदस्यहरुको उपसमिति, प्रशासक वा संस्थानको कुनै कर्मचारीलाई सुम्पन्न सक्नेछ ।

🕮६३ख. <u>जिल्ला प्रशासन कार्यालयले गुठी र देवस्थलको रेखदेख गर्नु पर्ने</u>: प्रत्येक जिल्ला प्रशासन कार्यालयले आफ्नो जिल्लामा रहेको गुठीहरुको काम कारबाहीको आवश्यक रेखदेख र निरीक्षण गर्नुका साथै देवस्थलहरुमा रहेका प्राचीन मूर्ति, गरगहना आदि सम्पत्तिको रेखदेख गर्नु पर्नेछ ।

❑६३ग. <u>जिल्ला गुठी सञ्चालन सहयोग समिति</u>: (१) गुठी जग्गाको सुव्यवस्था गर्नको लागि नेपाल सरकारले आवश्यकतानुसार जिल्ला गुठी सञ्चालन सहयोग समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार तथा अन्य कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

६४. <u>विघटन र त्यसको परिणाम</u>: (१) कुनै कारणवश संस्थानलाई विघटन गर्नु पर्छ भन्ने नेपाल सरकारलाई लागेमा संस्थानलाई विघटन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम संस्थान विघटन भएमा संस्थानको सबै दायित्व र अधिकारहरु नेपाल सरकारमा सरेको मानिने छ ।

६५. <u>विनियम बनाउने अधिकार</u>: यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वित गर्न संस्थानले नेपाल सरकारबाट स्वीकृति प्राप्त गरी विनियमहरु बनाउन सक्नेछ ।

---

* पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

🕮 पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

❑ दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

६६. खारेजी र बचाउः (१) गुठी संस्थान ऐन, २०२९ खारेज गरिएको छ ।

(२) गुठी संस्थान ऐन, २०२९ अन्तर्गत भए गरेका काम कारबाही यसै ऐन अन्तर्गत भए गरेको मानिने छ ।

कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

दृष्टव्यः- १. स्थानीय प्रशासन (तेस्रो संशोधन) ऐन, २०४८ द्वारा रुपान्तर भएका शब्दहरुः-
"जिल्ला कार्यालय" को सट्टा "जिल्ला प्रशासन कार्यालय" ।

२. गाउँ विकास समिति ऐन, २०४८ द्वारा रुपान्तरण भएका शब्दहरुः-
"गाउँ पञ्चायत" को सट्टा "गाउँ विकास समिति" ।

३. केही नेपाल कानुन संशोधन गर्ने ऐन, २०६३ द्वारा रुपान्तरण भएका शब्दहरुः-
"श्री ५ को सरकार" को सट्टा "नेपाल सरकार" ।

४. केही नेपाल कानुन संशोधन गर्ने ऐन, २०७२ द्वारा रुपान्तरण भएका शब्दहरुः-
"कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय" को सट्टा "कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय" ।

(मिति २०८१/११/ २१ गते अद्यावधिक गरेको)